

Sund Arbeiderparti

16. mars 1988

Med forbehold om endringer

SPERRET til 16.3 kl 1830

Statsminister

Gro Harlem Brundtland

DEN POLITISKE SITUASJON

Besøket her i Sund har vært interessant og lærerikt - og det har gjort meg enda mer overbevist at vi er på rett spor i arbeidet for fornyelse. Det er en slik innsats som må til for å finne nye, bedre løsninger - og gi muligheter for fantasi, utfoldelse, nytenkning og samarbeid. Vi trenger reformer.

Det fikk meg til å minnes situasjonen i april 1986, da den borgerlige regjeringen var gått av. To dager etter avstemningen i Stortinget, var det 1. mai. Parolen for dagen var "Tid for reformer", en parole jeg selv hadde vært med å formulere. Vi sto midt oppe i et regjeringsskifte sprunget ut av en økonomisk krise. Da var det noen politiske krefter og tilsvarende aviser som mente de hadde et godt poeng: Parolen 1. mai holdt ikke lenger - for nå var det ikke råd til reformer. På mange måter er det å sette tingene på hodet. Enda mer trenger vi å tenke og få mere ut av ressurser og innsats.

Mye reformarbeid betyr nye og bedre måter å bruke midlene på, slik at vi får mer igjen. Forsøkene dere driver her i Sund er fine eksempler på det.

Krisetid er reformtid.

*

Behovet for reformer springer både ut av behovet for en ny økonomisk vekst - og av de endringene som skjer i samfunnet. Kvinnenes inngang i yrkeslivet i 1970- og 80-årene gir f.eks.

fortsatt sterke impulser til forandringer. Denne utviklingen vil fortsette og skape behov for nye løsninger. Det vil kreve økt behov for omsorgstilbud utenfor hjem og familie - både for barn og eldre. Det må få betydning for åpningstid og fleksibilitet, både i skole og arbeidsliv.

Dette er perspektiver som må stå sentralt i debatten om de offentlige tilbudene, deres plass, rolle og måten de fungerer på. Dette er også bakgrunnen for det arbeid Regjeringen har satt igang for fornyelse i offentlig sektor - både gjennom programmet "Den nye staten" og "Frikommuneforsøket".

Vi må utvikle og forbedre velferds- og servicetilbudene hvis vi skal møte de nye hverdagsbehovene. Og det er kommunene og fylkene som har ansvaret for mange av de viktigste oppgavene. Det er her publikum møter det offentlige. Derfor er det også her arbeidet med å finne de nye løsninger først og fremst må gjøres.

Hensikten med Frikommuneforsøket er å prøve ut nye måter å løse oppgavene på. Målet er å gi innbyggerne bedre service, finne løsninger som er best mulig tilpasset lokale behov og muligheter, og å få mer ut av pengene.

Vi har lenge hatt en utvikling i retning av mer desentralisering. Målet har vært at beslutningene skal tas nær dem det angår. Kommuner og fylker har fått større ansvar og større muligheter, blant annet gjennom det nye inntektssystemet hvor pengene fra staten ikke lenger er øremerket til spesielle formål.

Frikommuneforsøket er foreløpig siste stein i dette byggverket. Her i Sund skal dere igang med forsøk på to felter som vil stå helt sentralt i årene framover - skole og eldreomsorg.

Vi ser vel alle at skolen, skoledagen og aktivitetene knyttet til skolemiljøene i framtiden må avspeile et annet samfunn enn det dagens skole gjør. Og forsøket er da også kalt "En ny skole for et nytt samfunn".

Vi vil følge dette forsøke med stor spenning, nettopp fordi det har i seg så mange elementer av det vi ser morgen-

dagens skole må inneholde. Et større ansvar til den enkelte skole, et nærmere samarbeide med foreldrene og med lokalsamfunnet.

Gjennom et samarbeid med frivillige organisasjoner og foreldrene, kan skolen gi et utvidet tilbud og spille en større rolle enn idag, særlig for de yngste elevene. En slik utvikling kan skape bedre overgang fra barnehage til skole og bety et bedre tilbud, først og fremst for barna, men også for foreldrene. For den tiden er forbi da vi kan regne med at det er en mamma hjemme som kan sende og ta imot barna til forskjellige tider nesten hver eneste dag.

Når skolen blir et sted det er større muligheter til å være, vil den også i større grad være et sted å lære. Dette er da også det viktigste ved forsøket her. Gjennom en ny måte å organisere undervisningen på, i tråd med den nye Mønsterplanen, kommer evne til samarbeide, kreativitet og omsorg for andre inn som en naturlig og aktiv del av undervisningen.

Skole og utdanning vil være en viktig del av arbeidet for fornyelse og omstilling i næringslivet. Vi må stille krav til innsats og læring - fra grunnskole til høyskole. Det er da også satset betydelig på skolen de siste årene, selv om mange gjennom TV-skjermen kan ha fått et litt annet inntrykk nå i vinter. Fra Regjeringens side er innsatsen, særlig i høyre utdanning økt. Og kommunene har siden de fikk det nye inntektssystemet også styrket skoletilbudene. Blant annet har tallet på lærerårsverk i grunnskolen økt med 2400 siden det nye inntektssystemet for kommunene ble gjennomført for to år siden.

I Norge bruker vi faktisk mere på skolen enn de fleste andre land. Siden 1970 er innsatsen pr elev i grunnskolen nesten fordoblet! (84% regnet i faste kroner). Likevel har vi kortere skoledage, et kortere skoleår - og i mange skoler er lærebøkene gamle og slitte.

Det understreker behovet for å se om vi bruker midlene på den best mulige måten. Om det er andre måter å organisere skolen på som gir mer igjen, for elevene, for lærerne og for samfunnet.

Sund kommune vil om kort tid få godkjent regelverket rundt skoleprosjektet og Kirke- og undervisningsdepartementet vil i første omgang bidra med 150 000 kroner til forsøket. Dermed kan forsøket starte opp fra høsten av.

Når kvinnene i økende grad kombinerer yrkesaktivitet med familie og hjem, understreker det behovet for en politikk som kan møte nye behov og som styrker solidariteten i samfunnet.

I 1999 vil det være 600 000 eldre over 67 år, 50% flere enn i 1970. Det er et varsel om store oppgaver i tilbudene til barna, i eldreomsorgen og utviklingen av helsetilbudene.

Den situasjonen dere har her i kommunen - med stor mangel på sykehjemsplasser og pleietilbud - er dessverre ikke ukjent.

Utbyggingen av viktige tilbud for eldre sakkert dessverre akterut i første halvdel av åttitallet, til tross for store oljeinntekter. Nå må vi både øke innsatsen og finne fram til nye og mer fleksible tilbud. Forsøket dere skal starte med åpen omsorg er slike som peker framover. Også som eldre ønsker de fleste å klare seg selv i størst mulig grad. Hjelp til selvhjelp er derfor et stikkord.

Men også i eldreomsorgen må vi se på hvordan vi kan få forskjellige sektorer til å spille sammen. De eldre har mye å bidra med i samfunnet. De kan trekkes inn i barnehage og skole, i et samspill begge har nytte og glede av. Og de må få muligheten til aktiv deltakelse. Derfor har regjeringen opphevet aldergrenser som satte folk utenfor muligheten til å påta seg verv og oppgaver når de har fylt et visst antall år. Vi trenger faktisk all den innsats og bistand vi kan få, skal vi oppfylle ønsker og behov på en best mulig måte.

I de 50 forsøkene som nå er på trappene i 20 kommuner og fire fylker er det de ansatte og de lokale myndighetene selv som er kilden for ideene og forslagene. De ansatte er her en viktig ressurs. Men også brukerne må trekkes inn, for det er deres behov som skal dekkes. Brukerinteressene må sterkere inn i all offentlig virksomhet. Ingen må glemme at formålet med

all offentlig innsats nettopp er å yte befolkningen tjenester og imøtekomme viktige behov.

Forsøkene skal etter planene være avsluttet i 1990, men Regjeringen vil om kort tid foreslå for Stortinget at forsøksperioden utvides med ett år, fram til neste kommunevalg.

Det ligger nå til rette for å utvide forsøkene slik at også Nordland og Nord-trøndelag kan komme med. Her vil vi få prøvet ut en integrert nærings- og distriktspolitikk. I dag har vi i stor grad bygd støtten til distriktene ut etter de enkelte næringer, men uten at de forskjellige midlene har vært sett tilstrekkelig i sammenheng. Også her må vi bryte med tradisjonelle stengsler mellom etater og fagmyndigheter som hindrer oss i å se helhetsinteresser og muligheter, mer uavhengig av sektorene og de ulike profesjonene. Gjennom forsøkene ønsker vi å gi større ansvar til fylkets egne organer, slik at de får mulighet til å disponere midler mer i sammenheng, og få større virkninger av dem.

Vi må over på en tankegang hvor det er distriktet som får støtten, mer enn enkeltnæringene.

*

Hvorfor er det så viktig med fornyelse i kommunenes, fylkenes og statens virksomhet ?

Kommuner, fylke og stat disponerer omtrent halvparten av alt som brukes i vårt samfunn. Da er det meget viktig at midlene brukes fornuftig og at vi får mest mulig igjen for dem. Hver fjerde arbeidstaker har det offentlige som arbeidsgiver. Kommunene og andre offentlige etater yter tjenester som er viktig for den enkelte av oss - fra spebarnskontroll til eldreomsorg. Hvordan disse tjenestene og tilbudene fungerer betyr mye for de muligheter vi får, for vår frihet, trygghet og trivsel.

Og summen av det som gjøres av det offentlige er viktig for hvordan andre deler av samfunnet fungerer. Også næringslivet blir mer effektivt når det offentlige fungerer best

mulig. Vi betyr så mye for hverandre gjennom den jobben vi gjør, hver på vår plass.

Næringslivets konkurransevne henger ikke bare sammen med de lønningene de må betale, det henger også sammen med hvor gode kommunikasjonene er, hvor effektive telekommunikasjoner som er i vårt samfunn, hvor god utdanning vi gir - hvordan folk trives både i og utenfor jobben. Ja, alt som bidrar til menneskelig utvikling og trivsel, er med på å bestemme hvor mye vi sammen kan greie.

En ren innstrammingspolitikk blir en for snever måte å angripe utfordringene på. Samtidig som det er nødvendig med en stram økonomisk politikk, må vi satse på fornyelse, på forskning og utvikling og på omstillinger i næringslivet. Det er slik vi må arbeide oss ut av den økonomiske krisen.

Hva er problemet i norsk økonomi i dag - hva består egentlig krisen i ?

Vi har to hovedproblemer: Vi bruker mer enn vi har dekning for - og det koster for mye å produsere varer og tjenester i Norge i forhold til i andre land.

Derfor taper norsk næringsliv markedsandeler både hjemme og ute. Det fører til at vi importerer mer og selger mindre. Vi får et underskudd i bytteforholdet med andre land som vi i lengden ikke kan leve med.

Det er dette vi nå må rydde opp i. Lykkes vi ikke, vil både sysselsetting og velferd komme i alvorlig fare.

Det gapet vi har mellom det vi bruker og det vi produserer, det tilsvarer en månedslønn pr arbeidstaker. Når vi bruker det bildet, så er det noen som reagerer mot det. Mange føler - og noen med rette - at de ikke ville kunne klare seg med en månedslønn mindre. Men det betyr bare at andre bruker enda mer enn det de har dekning for. Derfor er også fordelingspolitikken så viktig.

Og - selv om det er ubehaglig å høre at vi bruker for mye - så kan vi ikke bare la vær å si det. Det er en del av den

virkelighet vi må forholde oss til. Det er riktig at vi er en rik nasjon, sett i internasjonal sammenheng. Men vi har altså oppført oss som om vi er enda rikere enn det vi er. Vi har levd over evne. Det er det som er problemet vi nå sliter med.

Vi har ingen muligheter til å nå fram, verken i praktisk politisk virksomhet eller i forhold til folks forventninger og holdninger, hvis ikke denne virkeligheten blir en del av folks erkjennelse og hverdag. Derfor vil vi også fortsette den kurs som er lagt, og som skritt for skritt bringer oss ut av en hengemyr og inn på fast grunn.

Vi har allerede gjort mye. Det gapet vi sliter med var nesten dobbelt så stort for to år siden, 24.000 kroner pr. år regnet pr. yrkesaktiv. Men fortsatt gjenstår det altså mye.

For å komme ut av problemene må vi få vekst i de eksportrettede virksomheter. Vi må flytte arbeidskraft over fra bedrifter og næringer som ikke har framtidsutsikter - til bedrifter og næringer vi kan leve av i framtida. Vi må satse på varer og tjenester som kan konkurrere med andre lands produkter, både hjemme og ute - og som vi kan tjene så mye på at vi kan opprettholde det velferdsnivå vi ønsker å ha.

Hvordan var det så vi kom inn i denne situasjonen ?

Fallet i oljeprisene og dollarkursen forklarer noe. Men vi hadde underskudd på vår handelsbalanse allerede før oljeprisene begynte å falle vinteren 1986. Halvparten av underskuddet skyldes at næringslivet i fastlands-Norge ikke er tilstrekkelig konkurransedyktig.

I første halvdel av 80-årene, da vi fikk de store oljeinntektene, ble det satset for lite på fornyelse og omstilling i næringslivet. Høyrekreftene oppmuntret i stedet til pengeflytting og spekulasjon. Det førte til en utvikling som man etterhvert følte uro over langt inn i finansmiljøene og høyresidens egne rekker, i finanskretser og i næringslivet. Kredittpolitikken kom helt ut av styring fordi man slapp det hele løs,

og det uten at man først sørget for å gjøre noe med skattesystemet, som stimulerer til å leve på lån og på forskudd.

Her ligger mye av årsakene til de problemer vi i dag sliter med. En økonomisk situasjon - som altså ikke skyldtes forhold myndighetene var uten herredømme over - men som ble en følge av den politikk som var ført. Vi fikk en helt uforsvarlig vekst i det private forbruket - 17% økning på to år - og mye var lånefinansiert.

Høyre - som alltid har hevdet at vi må tjene pengene før vi bruker dem, slapp løs et forbruk av penger som savner sidestykke - og som vi ikke hadde dekning for i landets produksjon. Nå sitter vi igjen med konsekvenser av denne løsslupenheten.

Før 1985 hadde norske familier - i gjennomsnitt - brukt 5-6% mindre enn det de tjente. Resten ble spart. I 1985 og 1986 ble dette forandret. Da brukte man 5% mer enn det man tjente.

Vi begynte å leve på forskudd. Vi handlet på bok - og skjøv regningen foran oss. Det er den regningen vi nå må betale.

Hva betyr så denne sterke forbruksveksten i kroner og ører? Jo, at det private forbruket økte med mellom 20 og 30 milliarder kroner i året. Og det er faktisk mer enn det koster å drive hele vår grunnskole og den videregående skole.

Den uforsvarlige veksten i det private forbruket bidro sterkt til at importen økte.

Det som er skjedd på Aker Brygge i Oslo kan stå som et symbol på disse årene. I stedet for å satse på nye industriarbeidsplasser eller bygge flere boliger av rimelig standard som Oslo har behov for, satset man på forretninger, kntorer, cafeer og luksusboliger.

Hvordan skal vi så komme oss ut av problemene?

Vårt næringsliv er i dag stort sett basert på råvarer og produkter som krever mye arbeidskraft. 40% av industriarbeiderne er sysselsatt i bransjer hvor det produseres for mye - og mindre enn 30% er sysselsatt i bransjer hvor markedene vokser. Vi er med andre ord store på områder hvor markedet blir mindre - og små der markedet vokser.

Og som LO og Norges Industriforbund har pekt på i sin utredning om Norge mot år 2000: Det er nødvendig å øke verdiskapningen i norsk industri med 50% fram mot århundreskiftet, selv om oljeinntektene øker - hvis vi skal sikre sysselsettingen og velferden.

Skal vi lykkes med det, må vi øke innsatsen i forskning og utvikling - slik Regjeringen har gjort - selv om det har vært nødvendig generelt å stramme inn i økonomien.

Hvis vi ser på vår industri - i forhold til andre land - ser vi hvor liten del av industrien som i dag bygger på produkter som baserer seg på en betydelig forskningsinnsats. Og det er en slik industri vi i fremtiden må leve av - fordi det bare er den type produkter som kan bære det velferdsnivå vi ønsker å ha.

Vi må få økt produktivitet gjennom en heving av kunnskapsnivået og med bedre teknologi. Dette er et nøkkelområde også i distriktspolitikken. Det er derfor vi har satset så sterkt på å øke bevilgningene til regional utvikling, konsentrert mot tre områder:

- Marin bioteknologi knyttet til fiskeindustri og havbruk.
- Anvendt informasjonsteknologi
- Ledelse, organisering og styring.

Det er imidlertid ikke slik at all produksjonsøkning og alle eksportinntekter må komme fra industrien. Også i andre bransjer ligger forholdene vel til rette for både for å skape nye arbeidsplasser og til å konkurrere med utlandet i årene framover.

Jeg tror vi kan komme til å oppleve den sterkeste veksten nettopp i andre bransjer, som f eks tjenesteyting og turistnæringen. Den voksende betydning de tjenesteytende næringene får for økonomi, sysselsetting og trivsel er bakgrunnen for at Regjeringen satte igang det 4-årige tiltaksprogrammet for utvikling av tjenesteytende næringer i distriktene.

*

Regjeringen har lagt opp en bred og langsiktig strategi for å få til vekst i industri og andre konkurranseutsatte næringer. En av de viktige betingelsene for at vi skal lykkes med å øke eksporten og minske importen, er at pris- og kostnadsøkningen i Norge bringes ned på samme nivå som hos våre handelspartnere.

Det inntektspolitiske opplegget som nå gjennomføres er derfor et nødvendig ledd i arbeidet med å styrke norsk økonomi. Det er gledelig at de største organisasjonene har tatt ansvar og lagt ned mye arbeid i det inntektspolitiske samarbeidet.

Vi har fått et moderat lønnsoppgjør med en god sosial profil. Det er valgt å gi et likt kronetillegg for alle i stedet for prosent-tillegg. Sammen med ekstra tillegg til de lavest lønte, er dette et oppgjør med en klar fordelingsprofil.

Det inntektspolitiske samarbeidet har samtidig gjort det mulig å få til reformer og sosiale forbedringer:

- En pensjonsreform som gir yrkesaktive rett til å gå av med pensjon fra 66 år fra 1. januar 1989 og fra 65 år ett år senere.

- En avtale med bankene som sikrer 1 % lavere rente på boliglån inntil 500 000 kroner for alle som er under 35 år og har tatt opp lånet i løpet av de siste 5 årene. De over 35 år vil få lavere rente på lån til sin første bolig.

- Topprenten i Husbanken settes ned 1 % for lån som er tatt opp etter 1. januar 1980.

- Økning av Husbankens utlånsrammer og Postsparebankens rammer for ungdomslån.

- En ytterligere økning av svangerskapspermisjonen neste år. De offentlige ansatte får ytterligere 2 uker i år og 2 uker til fra nyttår.

- Lettelser i tilbakebetalingen av studiegjeld for de med stor gjeld og lav inntekt ved at tilbakebetalingen gjøres avhengig av inntekten.

Det er hevdet at dette oppgjøret ikke kommer kvinnene til gode. Men det er galt. Utvidelsen av svangerskapspermisjonen vil nå komme opp i 6 uker - etter at det ikke var skjedd noe på dette området siden Arbeiderparti-regjeringen gikk av i 1981.

Og det er heller ikke riktig, at pensjonsreformen ikke kommer kvinnene til gode. Tvert imot, blir det jo i dette opplegget tatt et skritt i riktig retning. Deltidsarbeidende kvinner får større rettigheter i pensjonsopplegget som nå er avtalefestet enn de har etter regelverket i Folketrygden.

Mens man etter Folketrygdens regler må ha hatt en inntekt opp mot 75 000 kroner året for å oppnå mer enn minstepensjon, har vi i den avtalefestet retten til å gå av ved 66 og senere 65 år, satt grensen ved ca 60 000 i inntekt.

Hvis man skulle gått enda lenger ned, ville virkningen faktisk ha blitt at mange hadde fått en større inntekt etter skatt ved å gå av med pensjon enn om de hadde fortsatt i arbeid til 67 år.

Så er det blitt hevdet at det er få av kvinnene i de aktuelle aldersgruppene som arbeider så mye at de kan gjøre seg nytte av ordningen. Det er også galt. Hele 80 prosent av de yrkesaktive kvinnene som er 66 år neste år og 65 år i 1990 har så høy årsinntekt at de kommer inn under ordningen.

Folketrygdens ordninger er bygget på et annet familiemønster enn dagens. Etter hvert som kvinnene har økt sin yrkesaktivitet, er det oppstått nye skjevheter i forhold til kvinnes livssituasjon.

Dette er forhold vi lenge har vært opptatt av og som vi nå arbeider med i Stortingsmeldingen om Folketrygdens framtid.

Selv innenfor stramme rammer, arbeider vi med endringer som tar større hensyn til kvinnenenes livsløp - og det vil bli foreslått skritt i den retning, slik sosialministeren har varslet.

Men - som dere sikkert er klar over - er selve Folketrygdens økonomi et stort problem hvis vi ser endel år framover i tiden. Årsaken er at vi får flere eldre og vi får flere som opparbeider seg rett til større pensjoner. Folketrygden betales av arbeidstakerne og arbeidsgiverne - og hvis vi forlenger den utviklingen vi nå ser, blir det et voksende gap mellom inntekter og utgifter. Og det er de siste som vokser sterkest.

Det betyr at vi må foreta endringer i dagens system, hvis vi skal makte å betale regningen i årene framover. Når vi i tillegg ønsker reelle forbedringer, blant annet for grupper av kvinner, betyr det enda mere at vi må foreta en omfordeling. En del grupper med høye inntekter og rett til tilsvarende høye trygder, vil måtte være med å dekke regningen for en slik omfordeling. Og i denne gruppen vil vi som kjent, finne langt flere menn enn kvinner - .

Mitt inntrykk er at det er en bred forståelse for at det nå er nødvendig med en stram linje og moderasjon i lønnstilleggene. Det må imidlertid gjelde alle og gjennomføres på en rettferdig måte. Derfor må avtalen mellom LO og N.A.F. følges opp på andre områder og for alle typer inntekter.

Det er dette vi skal sikre gjennom loven om inntekts- og utbyttestopp, som Regjeringen fremmet fredag og som skal avløse den midlertidige loven. Lovforslaget åpner for at alle kan få den inntektsendring som ligger i LO/N.A.F.-oppgjøret, og de andre avtaler som allerede er inngått, men heller ikke mer.

Ingen grupper kan få unndra seg de forpliktelser som alle LOs medlemmer nå har påtatt seg, av hensyn til våre felles interesser her i landet. Det er bare slik vi kan sikre at alle tar det tak som nå er nødvendig - og at de som i utgangspunkt

har mest, også bidrar mest. Det er bare slik vi kan sikre en rettferdig fordeling.

Hvorfor er det så viktig å finne fram til bedre måter å ordne inntektsoppgjørene på ?

Vårt felles mål er å bevare den fulle sysselsetting. Men det innebærer også at vi vil ha et stramt arbeidsmarked, som gjør lønns- og prisproblemene vanskeligere å håndtere hos oss enn i de fleste andre land. Der har man i stedet vennet seg til en arbeidsløshet på over 10 prosent. Det sier seg selv at det da ikke er særlig vanskelig å holde både priser og lønnsutvikling i sjakk.

Det er en metode som vi aldri vil stille oss bak. Vi er ikke villig til å betale en så dyster sosial pris som en arbeidsledighetspolitikk ville innebære. Men da må vi vise vilje til å bruke andre metoder og pålegge oss selv de begrensninger et inntektspolitisk samarbeide gir.

Selvom det er litt forenklet, gir det uttrykk for en viktig sammenheng å bruke følgende bilde:

Det er ikke noe bedre for arbeidstakerne å få 10 prosent tillegg i lønn, dersom prisene stiger 10 prosent, sammenliknet med lønnsøkning på 5 og 5 prosent prisstigning. For norsk næringsliv, og dermed for arbeidsplassene og norsk økonomi, er en 5 prosent prisstigning langt å foretrekke.

Jeg tror det er et flertall i Stortinget som er glad for det som her er oppnådd og som vil slutte opp om de nødvendige tiltak for å sikre gjennomføringen av det forpliktende inntektspolitiske samarbeidet.

Det er et ambisiøst opplegg vi har lagt for å bringe lønns- og prisutviklingen ned igjen på linje med våre handelspartnere. Det krever innsats og medvirkning fra alle. Regjeringen vil på sin side følge opp med en aktiv prispolitikk. Det er ikke aktuelt med en tradisjonell prisstopp, som vi har

erfart har en rekke svakheter. Men vi vil forsterke innsatsen når det gjelder prisregulering og spesiell prisovervåking for å forebygge urimelige avanser og prisøkninger som ikke kan begrunnes med økte kostnader.

Vi har nå en virkelig sjanse til å ordne vår økonomi på en ny og mer fremtidsrettet måte. Vi har det siste halvannet året tatt flere skritt mot en bedre utvikling. Underskuddene er blitt mindre. Likevel har det vært klart at vi ikke kunne få til noen varig bedring uten en annen måte å gjennomføre inntektsoppgjørene på enn den tradisjonelle. Vi kan i det lange løp ikke leve med at det skal være en alles kamp mot alle hvor det er markedskreftene og gruppeinteressene som sammen råder grunnen. Jeg tror de aller fleste ser at det her er behov for en bedre, mer helhetlig og rettferdig styring.

Mange av de protester som kommer både mot avtalen mellom LO og N.A.F. og mot inntektsloven springer enten ut av snevre gruppeinteresser eller et politisk mål om å ramme arbeiderbevegelsen.

Legg merke til at vi blant de som nå protesterer sterkest, finner de samme grupper som krever sterkere styring med den økonomiske politikken. Men sterkere styring betyr at helheten må gå foran gruppeinteressene og at de kortsiktige hensyn må vike for de langsiktige.

For hva er alternativet til det inntektspolitiske samarbeidet vi nå får til og med en medvirkning fra statens side? Jo, et inntektsoppgjør etter det gamle mønsteret og med helt andre rammer, og ødeleggende med prisstigning og svekket konkurransevne som resultat.

*

Det inntektspolitiske samarbeidet vil også styrke mulighetene for at det alminnelige rente-nivået synker, noe som er viktig også for norsk næringsliv og vår konkurransevne.

Det høye rentenivået har vært ett av symptomene på at det var noe galt fatt i norsk økonomi. Det skyldtes en utlånsvekst som sprengte alle grenser og som ga store underskudd i utenriksøkonomien og en svekket tillit til norsk økonomi. Dette gjorde det tvingende nødvendig for Norges Bank å holde et høyt generelt rentenivå for å sikre at utlandet var villig til å låne oss det vi trengte for å dekke underskuddet i utenriksøkonomien.

For det som nå skjer er at andre land for tiden er med på å finansiere våre muligheter til å leve på forskudd. Og det kan vi ikke regne med at de vil fortsette med, etterhvert som vår samlede gjeld i så fall stadig vil øke.

Når den høye renten er et symptom på at noe er skjevt, betyr det at vi ikke kan gå inn og gjøre noe med renten isolert sett. Det ville slå ut i andre og verre skjevheter på et annet område. For vi kan ikke sette ned renten og tro at alt annet vil bli som før.

Så spør mange, jeg har fått det spørsmålet mange ganger: Er det vi som skal styre bankene, eller er det bankene som i virkeligheten styrer oss ?

Mange viser også til at så sent som høsten 1985 foreslo også Arbeiderpartiet å bruke såkalt renteerklæring. La meg da si at det ikke ville vært en riktig linje på det tidspunktet, - for det har senere vist seg at vi da allerede hadde fått økende underskudd i utenrikshandelen. Men tidligere, da vi hadde arbeidsledighet, overskudd, store oljeinntekter, og ikke måtte basere oss på lån i utlandet, da ville det vært forsvarlig å holde et lavere rentenivå.

Men i dag er situasjonen en helt annen. Vi har et stort underskudd som må finansieres med lån fra utlandet. Da må vi bruke andre virkemidler. I 80-åra er det også skjedd store endringer i kredittpolitikken. Det betyr at vi må finne fram til andre virkemidler enn de vi tidligere hadde - derfor har da også regjeringen satt ned et utvalg som skal finne fram til nye og bedre redskaper for å styre kredittpolitikken.

Men - jeg vil også si - at når det snakkes om styring av bankene, så må vi ikke tro at det bare betyr styring av bankdirektører eller de som eier bankkaksjene. Også kundene vil merke følgene av styring. Den gang vi kunne bruke utlånskvoter, betydde det samtidig at mange som nå får ja til lån, fikk nei. Dette synes nå mange å ha glemt. Det gjaldt ikke minst de unge, som ikke hadde hatt anledning til å skaffe seg sparekonto og spare opp egne midler.

Men vi har også nå valgmuligheter i rentepolitikken. Vi kan f eks få lavere rente hvis vi skjærer ned 7-8 milliarder på statsbudsjettet, slik det er foreslått fra enkelte hold. Men hva ville det føre til? Jo, langt mer alvorlige konsekvenser for den enkelte. Det ville ramme både sysselsetting og velferd.

Dessuten ville det være å prioritere et økt privat forbruk framfor fellesgodene - og det kan ikke være vår politikk i dagens situasjon.

Det var sterkere nedskjæringer i fellesforholdet Bankforeningen siktet til da den i forrige uke sa at vi "burde legge til rette for" en generell rentenedgang i stedet for den ordningen vi hadde forpliktet oss til når det gjaldt boligrenten i for bindelse med inntektsoppgjøret.

Men så lenge prisen for en lavere rente er en svekkelse av fellesgodene, så er den prisen for høy.

I stedet har vi sagt at vi må søke å skjerme de som trenger det aller mest, de unge i etableringsfasen.

Vi kan bare kan få til en varig og generell nedgang i renta ved å arbeide oss mot en balanse i norsk økonomi. Og den jobben kan vi bare klare gjennom et samarbeid - hvor alle må bidra.

Helt siden vi overtok et krevende ansvar i mai -86, har vi sagt at alle vil måtte merke den økonomiske situasjonen landet står oppe i. Men vi har også sagt at vi skal sørge for at de som tåler det best, skal bære de tyngste byrdene. Og det har vi holdt. Det er nettopp dette som er grunnen til at vi har

arbeidet så hardt for å få flertall i Stortinget for nødvendige skatteøkninger og samtidig en skattereform som har gitt de største virkninger for dem med høye inntekter, formuer og lån.

I skattepolitikken er det gjort mer på disse to årene - enn i de 17 foregående. Vi har nådd langt på et helt sentralt område, nemlig å få større rettferdighet når det gjelder rentefradragene. De som tjener mest har fått redusert verdien av sine fradrag fra 67 til 47% - mens de som tjener minst har fått noe større fordeler.

Det betyr at en med høy inntekt og 100 000 i rentefradrag i år vil betale 20 000 kroner mer av sine renter selv - enn han gjorde i 1986.

I tillegg har vi skjerpet aksjebeskatningen, redusert fradragene for privat pensjonsforsikring og endret distriktskatteloven. Alt dette betyr at større byrder er lagt på dem med høye inntekter og med de største mulighetene til å utnytte smutthull og fradragmuligheter i skatteloven.

Det har vært ført en klar fordelingspolitikk, i samsvar med vår ideologi og våre programmer. Når det har vært mulig å få det til, bekrefter det jo også at stortingsflertallet nå slutter opp om andre verdier enn de som preget første halvdel av 80-årene.

Avslutning

Til slutt: Politikk er valg av verdier. I en situasjonen hvor den viktigste oppgave er å bruke mindre og skape mer, er de valgene enda mer avgjørende. Vi har valgt å satse på en kurs som sikrer de viktigste verdiene: Den fulle sysselsetting og de mest sentrale velferdsoppgavene. Vi har satset på fornyelse og omstilling - samtidig som det har vært nødvendig å redusere der hvor det helt løp løpsk i årene bak oss, i det private forbruket.

Det betyr at vi må søke forståelse for tiltak som er med nødvendige enn de er populære. Det betyr at vi må si nei til

mye, fordi den viktigste oppgaven er å skape et nytt økonomisk fundament å bygge fremtiden på.

Det gjør oppgaven vanskelig.

Det stiller store krav til nytenkning og vilje til reformer. Det gjør oppgaven inspirerende.

Forleden var jeg på landsmøte i Norsk Papirindustriarbeiderforbund. Der reiste en tillitsmann fra Moss et helt grunnleggende spørsmål:

"Hvem kan vi forvente viser den handlekraft vi trenger i dag, til at vi kommer ut av de økonomiske problemene?", spurte han.

Og hans eget svar var dette: "Når noe vanskelig skal gjøres, så la oss gjøre det selv. Det er ingen andre som gjør det for oss." Han var helt klar over at et borgerlig styre med Høyre og Fremskrittspartiet som tyngde på vektskålen, ikke ville tjene hans interesser og mål.

Vi har skapt et samfunn med stor likhet mellom grupper og distrikter. Det er et sentralt politisk mål å bevare og utvikle videre. Men det betyr også at vi i en situasjon hvor vi må stramme til ikke har noen andre å sende regningen til. Vi har ikke en liten, rik del av befolkningen som kan betale for oss alle. Vi krever at de som har mest skal bidra mest. Men vi må alle være med å gjøre jobben. Og det er jeg også overbevist om at vi skal greie - hvis vi står sammen om oppgavene.